

KAN GAMLA TESTAMENTET BLI SOM NYTT? FÖRKUNNELSE I SKUGGAN AV ETT "DÖENDE" TESTAMENTE

DAVID DAVAGE

Høgskolen for Ledelse og Teologi
david.davage@hlt.no

ABSTRACT ❖ I denna artikel studeras vilken funktion Gamla testamentet har i gudstjänster och seminarier vid Torpkonferensen, Nyhetsveckan och Svenska Alliansmissionens (SAM) årskonferens. Utgångspunkten är en språkalogi som introducerats av Brent Strawn: om Gamla testamentet förstås som ett språk, hur livskraftigt kan det då sägas vara? I artikeln undersöks detta med hjälp av fyra delfrågor: 1) Vilka gammaltestamentliga texter används och hur ser relationen ut till bruket av nytestamentliga texter? 2) Hur ser bruket av Gamla testamentets texter ut i relation till olika typer av samlingar? 3) Hur används de gammaltestamentliga texterna? 4) Hur relaterar den tonsatta bönen form till Psaltarens psalmer? Det som framkommer av analysen är att stora delar av Gamla testamentet inte kommer till tals vid dessa konferenser, trots att de skulle ha viktiga bidrag att ge i en tid präglad av en global pandemi. När väl Gamla testamentet används är det vidare selektivt, fragmentariskt och terapeutiskt. Ytterst indikerar detta att Gamla testamentet, som självständigt språk, har dött. ❖

ETT DÖENDE TESTAMENTE?

Är Gamla testamentet döende? I sin bok *The Old Testament Is Dying* målar Brent Strawn upp en dystert bild av Gamla testamentets livskraft i

USA.¹ Genom en kartläggning av bibelkunskap bland amerikanska medborgare, frekvensen av predikningar som utgår från Gamla testamentet i bokserien ”Best Sermons,” förekomsten av Psaltarens psalmer i (sjungen) liturgi samt Gamla testamentets plats i *The Revised Common Lectionary* konstaterar Strawn att Gamla testamentet har kommit att inta en alltmer undanskymd roll i både församling och samhälle.

I sin undersökning tittar Strawn på både hur *frekvent* Gamla testamentet används och *vad* i Gamla testamentet som används (urvalet). Som övergripande teoretiskt ramverk använder han en lingvistisk metafor: Gamla testamentet är som ett språk – det konstruerar en verklighet och erbjuder ett sätt att förstå världen.² Denna språkmetafor möjliggör för Strawn att relatera Gamla testamentets livskraft till teorier om språks födelse, utveckling och död. Strawn introducerar här begreppen *pidgin*- och *kreolspråk*, samt processerna *pidginisering* och *kreolisering*. Pidgin-språk definieras som

starkt förenklade språk som möjliggör ett absolut minimum av kommunikationsbehov mellan folk som inte har något gemensamt språk, men som ändå behöver interagera av någon anledning – till exempel handel ... eller ... krig .... Pidginspråk är alltså kontaktspråk. Lingvister kallar processen genom vilken en pidgin skapas för *pidginisering*.³

Denna typ av språk uppstår alltså i mötet mellan två folkgrupper, begränsas till ett specifikt användningsområde (domän), och bygger i regel på den dominerande gruppens språk.⁴ Samtidigt är det tydligt att en pidgin inte är någons modersmål.

Vad händer då om sammanhanget i vilket pidginspråket används blir långvarigt, om allt fler börjar tala det och det får en alltmer heltäckande vokabulär så att språket till slut blir det dominerande? En sådan utveck-

---

¹ Brent Strawn, *The Old Testament Is Dying: A Diagnosis and Recommended Treatment* (Grand Rapids: Baker Academic, 2017).

² Översikten nedan bygger på Strawn, *Old Testament*, 59–80.

³ Strawn, *Old Testament*, 62 (alla översättningar till svenska är mina om inget annat anges).

⁴ För en lättillgänglig introduktion på svenska, se <https://www.sprakbruk.fi/-/handel-och-krig-gynnar-pidginisering>.

ling benämns då som kreolisering. Resultatet är att pidginspråket har övergått från ett starkt förenklat språk till att vara ett fullt utvecklat språk – en kreol.⁵

En viktig faktor som skiljer en kreol från andra, äldre språk är dock grammatiken. Det är väl känt att alla levande språk är under ständig förändring, och över tid kan ett språk både förenklas och bli mer komplext, utökas och reduceras. Detta innebär att äldre språk ofta karaktäriseras av grammatisk oregelbundenhet (i olika utsträckning). Så är det dock inte med ett kreolspråk. Även om det fungerar på motsvarande sätt som andra språk, och också är under ständig förändring, kännetecknas det i stället av en extrem grammatisk regelbundenhet:

På många sätt är en kreol ett språk som startar om på nytt, nästan (men inte riktigt) från scratch, och varför skulle man börja om med en mängd svåra, oregelbundna verbformer?⁶

Vidare visar Strawn att ett av de tydligaste tecknen på att ett språk är på väg att dö ut är att en generation slutar att kommunicera på detta språk med sina barn. Språket upphör att vara ett levande och talat språk. Denna process innebär ofta att språket reduceras till en pidgin (*återpidginisering*). Efterkommande generationer talar nu inte längre språket flytande, utan lär sig på sin höjd ett antal fraser och ord. De kanske kan presentera sig och ställa enkla frågor, men kan inte föra ett längre samtal eller förstå nyanser eller mer komplexa aspekter av språket. De uttalar dessutom ofta fel. Sådant som är självklart och ter sig naturligt för någon som haft språket som modersmål blir nu problem som kräver lösningar, och ytterst menar Strawn att när ett språk dör innebär det också förlust av kunskap om världen.⁷

Hur relaterar då detta till Gamla testamentet? Strawn menar att när Gamla testamentet beskrivs i termer av språk kan det i flera avseenden

---

⁵ För en lättillgänglig introduktion på svenska, se <https://www.sprakbruk.fi/-/sprakkontakt-pa-hogvarv-kreoler-blandsprak-och-regiolektet>.

⁶ Strawn, *Old Testament*, 65.

⁷ Strawn, *Old Testament*, 71–76.

beskrivas vara i en återpidginiseringsprocess i det sammanhang han studerat:

När det gäller Gamla testamentet kan detta scenario bidra till att förklara, inte bara varför så många kristna över huvud taget kan så lite om Gamla testamentet, utan också varför de vanligtvis ”uttalar” de få delar som de känner till ”fel” .... Det förklarar också varför så många kristna inte kan ”föra ett samtal” på Gamla testamentets språk.⁸

Med andra ord konstaterar Strawn att det i USA är svårt att idag hitta kristna som kan tala flytande ”gammaltestamentiska”.⁹ I regel är det bara vissa delar, ofta standardfraser och ord, som kristna har koll på, och dessa uttalas alltså dessutom ofta fel. Ett av exemplen Strawn lyfter fram är att han i gudstjänsternas tonsatta böner noterar en ”stark lovprisningsläspning” (”a heavy lisp of praise”), det vill säga att lovprisande sånger har kommit att dominera och tränga undan andra uttryck, inte minst protesten.¹⁰

Han använder också språkkanalgin för att visa att detta reducerade språk (pidgin) i vissa fall har blivit så dominerande att det utvecklats till ett extremt regelbundet språk – en kreol. Detta syns inte minst hos dem han kallar för ”happiologists” (framgångsteologer). Strawn menar att det språk de talar är så grammatiskt regelbundet att det har mycket lite med Bibeln i allmänhet och Gamla testamentet i synnerhet att göra. I stället bär det tydliga drag av att ha utformats i kontakt med ett annat, dominerande språk och har kommit att anpassas efter det.¹¹

Sammantaget har Brent Strawn på ett förtjänstfullt sätt kartlagt och analyserat Gamla testamentets livskraft i en amerikansk kontext, och hans

---

⁸ Strawn, *Old Testament*, 78.

⁹ Ytterst blir ”gammaltestamentiska” för Strawn inte ett självständigt språk, utan en del av ett större bibliskt språk. I det avseendet överlappar Strawns observationer delvis med Marcus Borg, *Speaking Christian: Why Christian Words Have Lost Their Meaning and Power – And How They Can Be Restored* (New York: HarperCollins, 2012). Se också artiklar i Katie Edwards (red.), *Rethinking Biblical Literacy* (London: Bloomsbury, 2015).

¹⁰ Strawn, *Old Testament*, 45.

¹¹ Strawn, *Old Testament*, 131–155.

övergripande slutsats är alltså att bland kristna i USA är Gamla testamentet döende.¹²

MED FOKUS PÅ SVENSK FRIKYRKLIGHET

Hur ser då situationen ut inom svensk frikyrklighet? Givet att Sverige återkommande beskrivs som mer sekulärt än USA,¹³ och i ljuset av observationen att andelen frikyrkoförsamlingar som minskar i storlek är relativt konstant och hög, vore det inte förvånande om läget är än värre.¹⁴

Också här finns behov av grundlig kartläggning och analys. I denna artikel kommer Gamla testamentets ställning i endast en avgränsad del av svensk frikyrklighet att analyseras och då i relation till ett specifikt sammanhang, nämligen offentliga möten vid tre av de svenska frikyrkosamfundens årliga konferenser: Torpkonferensen, som arrangeras av Evangeliska frikyrkan (EFK),¹⁵ Nyhemsveckan, som arrangeras av Pingst Sverige (Pingst),¹⁶ och Svenska Alliansmissionens (SAM) årskonferens.¹⁷

---

¹² Det kan tilläggas att andra halvan av Strawns bok innehåller förslag på ”behandling” av denna ”sjuka patient”. Delar av de förslag som ges här överlappar också med Eric A. Seibert, *Enjoying the Old Testament: A Creative Guide to Encountering Scripture* (Downers Grove: InterVarsity, 2021).

¹³ Se generellt det internationella forskningsprojektet *World Values Survey* (online: <https://www.iffs.se/en/world-values-survey/>); eller *Pew Research Centers* studier kring sekularitet, till exempel ”The Global God Divide” (online: <https://www.pewresearch.org/global/2020/07/20/the-global-god-divide/>); jfr David Thurffjell, *Det gudlösa folket* (Farsta: Molin & Sorgenfrei Förlag, 2015); Erika Willander, *Sveriges religiösa landskap: Sambörighet, tillhörighet och mångfald under 2000-talet* (SST:s skriftserie, 8; Stockholm: Myndigheten för stöd till trossamfund, 2019).

¹⁴ För statistik kring frikyrkan, se Øyvind Tholvsen, *Frikyrkokartan ritas om: En rapport om frikyrkornas utveckling i Sverige 2000–2015* (Nätverken för församlingsgrundande och församlingsutveckling, 2016), online: <http://www.efk.se/frikyrkokartan>. Mig veterligen har Strawns analyser hittills bara uppmärksammats i relation till svensk kontext i min tidigare studie, ”Kan Gamla testamentet bli som nytt? Exegetisk undervisning i skuggan av ett ’döende’ testamente,” sidorna 101–129 i *Teologisk utbildning*, redigerad av Thomas Girmalm (STPU, 3; Umeå: Umeå Universitet, 2020), då med fokus på akademiskt orienterad undervisning i Gamla testamentet vid landets högskolor och universitet. Denna studie kan därmed ses som en fortsättning på den förra, dock med ett annat fokus.

¹⁵ <https://efk.se/torpkonferensen>.

¹⁶ <https://nyhemsveckan.se/>.

¹⁷ <https://arskonferens.se/>.

Mer specifikt är studien avgränsad till år 2021, då samtliga tre konferenser genomfördes i digitalt format, via *You Tube*.¹⁸ Urvalet av frikyrkosamfund motiveras av att dessa tre är tre av fyra svenska trossamfund som på högsta nivå undertecknat Lausannedeklarationen.¹⁹ Därmed kan de antas ha överlappande bibelsyn och bibelbruk.²⁰ Mer generellt förutsätter studien att dessa samfund har liknande uppfattningar när det gäller Gamla testamentet: en för den kristna gemenskapen samling auktoritativa skrifter.²¹ Detta innebär att studiens resultat inte utan förbehåll kan anses representativt utanför dessa tre samfund, eller ens för alla församlingar inom dessa frikyrkosamfund.

Valet att fokusera enbart på år 2021 skulle kunna ses som problematiskt för möjligheten att dra slutsatser om huruvida Gamla testamentet är *döende*, ett begrepp som uttrycker en förändring över tid. Men mot denna invändning kan ställas att Strawn identifierat ett antal särdrag som kännetecknande för döende språk, vilket motiverar även en synkron analys, givet att den också relateras till mer övergripande kunskap om bibelbruk över tid. Avgränsningen till de tre konferenserna 2021 är således relevant för studien, eftersom det samtidigt ger ett brett underlag för analys av bibelbruk i relation till en delad kontext: frikyrkornas utmaningar under en rådande pandemi.

---

¹⁸ Torpkonferensens spellista finns online på https://youtube.com/playlist?list=PLU92NOffzhy mh94PKxY_Z4_w1BYP6Jy1Y, Nyhemsveckan finns online på <https://www.youtube.com/watch?v=EUHh6Fzh6CI&list=PU4fTiicsgpObzAYlxg6YiTQ> och SAM:s årskonferens finns online på <https://youtube.com/playlist?list=PL4fdBGNrRSXSsMT5XC49gfJFs-uSx0GvQ>.

¹⁹ Se <https://lausanne.org/>.

²⁰ Se dock observationerna som görs i Greger Andersson, ”Att pröva förkunnelsen: Diskussion med utgångspunkt i en rapport om Knutby”, *HYBRID* 1 (2023): 1–20.

²¹ Dessa trossamfund kan övergripande förstås som evangelikala eftersom de delar de fyra huvudsakliga kännetecken som identifierats av David W. Bebbington, *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s* (London: Routledge, 1989) och ofta går under benämningen ”Bebbington quadrilateral” (jfr 2–3): *konversionism* (betoning på omvändelsens nödvändighet), *aktivism* (betoning på vikten av att uttrycka tron i handling), *biblicism* (tron på Bibeln som auktoritativ skrift, se mer nedan) och *krucicentrism* (betoning på Jesus korsdöd). Anledningen till att Frälsningsarmén inte ingår i denna studie är att samfundet inte har någon konferens som kan anses vara motsvarande de tre andra samfundens återkommande konferenser.

Coronapandemin kom att innebära stora förändringar i frikyrkoför-samlingars sätt att arbeta, inte minst i relation till begränsade möjligheter att mötas till gudstjänst.²² I sig väcker det frågan om samfund som håller Gamla testamentet som auktoritativ skrift då vände sig till dess texter som är så rika på teologiska bearbetningar av sjukdom och lidande, både på individnivå och på kollektiv nivå.²³ Många är de berättelser som skildrar svår sjukdom och mänskligt lidande, ibland gudomligt sanktionerad (se t.ex. 4 Mos 25; 2 Sam 24), men ofta också utan annan förklaring än att Gud av någon anledning upplevs frånvarande (t.ex. Ps 22; 44; 88; berättelsen om Noomi; Job i Jobs bok).²⁴ Framför allt i relation till det senare, där den rättfärdige lider, kan det konstateras att ”all nöd är inte syndanöd”.²⁵ Texter i Gamla testamentet har under hundratals år manat till tröst och uthålligheter i tider av nöd och kris.²⁶ En eventuell avsaknad av denna typ av bibeltexter skulle kunna tyda på att Gamla testamentet pidginiserats även i en svensk kontext.

Syftet med denna artikel är alltså att genom Strawns språkologi kartlägga och analysera Gamla testamentets livskraft i en tydligt avgränsad del av svensk frikyrklighet. Huvudfrågan som ställs är: Vilken funktion

---

²² Kyrkans utmaningar i ljuset av pandemin har nyligen belysts i en rad artiklar i Sune Fahlgren, Elin Lockneus och Daniel Strömner (red.), *Corona och kyrkorna: Lärdomar, digitala möten och beredskap för nästa kris* (Tro & Liv Skriftserie, 12; Libris: Stockholm, 2021). Samtidigt bör här påpekas att de utmaningar som pandemin innebar för frikyrkoför-samlingars gudstjänstfirande och de konsekvenser som dessa utmaningar har medfört för liturgi samt bibelbruk, inte minst i form av påtvingad digitalisering, är i fortsatt behov av kartläggning och analys. Det kan alltså tänkas att andra faktorer har påverkat resultatet i denna artikel än de som nämns nedan.

²³ Relationen förkunnelse och kris har nyligen behandlats i Brent Strawn, *Honest to God Preaching: Talking Sin, Suffering, and Violence* (Working Preacher Books; Minneapolis: Fortress, 2021), samt mer generellt i Walter Brueggemann, *Preaching from the Old Testament* (Working Preacher Books; Minneapolis: Fortress, 2019).

²⁴ För det förra, se nyligen Athalya Brenner-Idan, ”Bible, Theology and Politics in Times of Pandemics”, *SEÅ* 87 (2022), 1–12, för det senare, se särskilt Fredrik Lindström, *Suffering and Sin: Interpretations of Illness in the Individual Complaint Psalms* (ConBOT; Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1994) eller idem, *Det sårbara livet: Livsförståelse och gudserfarenhet i Gamla testamentet* (Lund: Arcus, 1998).

²⁵ Uttrycket är lånat från Lindström, *Det sårbara livet*, 75.

²⁶ Se till exempel William L. Holladay, *The Psalms through Three Thousand Years: Prayerbook of a Cloud of Witnesses* (Minneapolis: Fortress, 1993).

har Gamla testamentets texter i gudstjänster och seminarier vid de tre ovan angivna frikyrkliga konferenserna? Denna övergripande frågeställning konkretiseras i fyra delfrågor:

- 1) Vilka gammaltestamentliga texter används och hur ser relationen ut till bruket av nytestamentliga texter?
- 2) Hur ser bruket av Gamla testamentets texter ut i relation till olika typer av samlingar?
- 3) Hur används de gammaltestamentliga texterna?
- 4) Hur relaterar den tonsatta bönen form till Psaltarens psalmer?

Den första delfrågan är i huvudsak kvantitativ och syftar till att kartlägga huruvida ”gammaltestamentliga” kan anses vara ett centralt språk, medan den andra delfrågan relaterar till Strawns generationsaspekt – att språkdöd ofta kan vara på väg när en äldre generation inte längre talar språket med en yngre generation.

Tredje delfrågan riktar in sig på bruket i sig, särskilt på möjliga spår av återpidginisering. För att fokusera analysen lyfts här tre ytterligare teoretiska perspektiv in som relaterar till betoningar som återkommer i materialet. För det första kan ett återkommande erfarenhetsorienterat, terapeutiskt bibelbruk observeras, och för att fördjupa denna aspekt kommer det Christian Smith och Melinda Lundquist Denton kallat för *moralistisk terapeutisk deism* (MTD) att introduceras. Eftersom materialet för denna studie är hämtat från digitaliserade konferenser skulle man dessutom kunna tänka sig att relatera till det växande forskningsfält som fokuserar digital liturgi. Samtidigt är fokus här inte på liturgin som sådan, det vill säga på bibelläsningens *funktion* i till exempel gudstjänster, utan mer specifikt på förekomsten och tolkningen av gammaltestamentliga *texter*. Detta motiverar att frågor om digital liturgi inte fokuseras i analysen, även om det finns överlappningar som synliggör potentialer för vidare forskning.²⁷ I stället kommer bibeltolkningar, när det är relevant, relateras till forskning kring digital *bibelläsning*. Detta relaterar därmed också till

---

²⁷ För en introduktion till digitala liturgiska praktiker, se särskilt Teresa Berger, @ *Worship: Liturgical Practices in Digital Worlds* (New York: Routledge, 2018).

den andra tydliga betoningen, ett fragmentariskt bibelbruk, som analyseras i ljust av Peter M. Phillips teori om digitalt bibelbruk samt Ulrik Josefssons karaktäristik av den tidiga Pingströrelsens bibelbruk.²⁸ För det tredje visar materialet en skillnad i bibelbruk gällande ålder på samlingsgruppens målgrupp. Här används Sören Dalevis studie av barnbiblar som teoretiskt analysverktyg. Dessa teoretiska perspektiv kommer att introduceras mer ingående nedan.

Avslutningsvis utmärker sig den fjärde delfrågan genom att inte explicit fokusera bruket av enskilda texter, utan fokuserar i stället på *form*, utifrån Strawns observation att Gamla testamentets livskraft kan vara hotad av en möjlig kreolisering av den tonsatta bönen.²⁹

KONFERENSER MED INNEHÅLLSRIKA PROGRAM

Hur var då de tre konferenserna upplagda 2021? När det gäller EFK:s Torpkonferens organiserades den i vad som då kallades för en ”Torpturné”. Under ett antal söndagar spelades gudstjänster in från tio församlingar runtom i landet. Till detta lades ett barnmöte som spelades in på Torpområdet samt ett klipp som introducerade en decentraliserad tonårskonferens (denna del av konferensen finns inte att tillgå via *You Tube*). Dessutom arrangerades åtta digitala seminarier på olika teman. Totalt utgör källmaterialet från denna konferens tjugo filmklipp på sammanlagt dryga 18,5 timmar. SAM:s årskonferens hade, till skillnad från Torpturnén, flera olika typer av samlingar: totalt fem gudstjänster, en konsert, tre barngudstjänster, tre seminarier, två bibelstudier samt ytterligare fyra möten av annan karaktär (tävlingar, talkshower och en bokrelease). Totalt utgör källmaterialet från denna konferens arton filmklipp på sammanlagt cirka 15 timmar. När det gäller Nyhemsveckan genomfördes

---

²⁸ Här kan också nämnas att slutsatserna som dras i denna artikel delvis överlappar med Greger Andersson, ”Att pröva förkunnelsen”, samt idem, ”Pentekostal hermeneutik: Hur tolkar svenska pingstpredikanter bibeln?”, *SJLT* 7 (2020): 1–18.

²⁹ För detta, se också David Davage, *7 myter om lovsång: Och vad Bibeln egentligen säger* (Umeå: David Media, 2020), 50–67.

också här möten riktade till olika målgrupper: fyra bibelstudier, fyra barnmöten (för barn mellan 4 och 8 år), Kidz+ (11–13 år), tre ungdomsmöten (för barn över 13 år), samt fyra kvällsmöten med försnack och eftersnack i en studio. Totalt utgör källmaterialet från denna konferens nitton filmklipp på sammanlagt knappa 20,5 timmar.

Kartläggningen och analysen av vilken roll Gamla testamentet spelar i dessa frikyrkliga konferenser 2021 har alltså ett rikt källmaterial. Med hjälp av 57 filmklipp söks explicita referenser och allusioner till texter ur Gamla och Nya testamentet.³⁰ Efter denna kartläggning följer en analys utifrån de ovan ställda delfrågorna.

EN FUNKTIONELL KANON

Vilka gammaltestamentliga texter används i dessa konferenser 2021? Hur ser detta ut i relation till bruket av nytestamentliga texter? Kartläggningen av referenser och allusioner i konferensernas möten visar att av Gamla testamentets totalt 39 böcker citeras eller alluderas till femton och det sker totalt 76 gånger.³¹ Av dessa femton citeras bara tre fler än fem gånger (nio hänvisas till bara en gång var): Psaltaren (28 ggr, 37 %); Jesaja (20 ggr, 26 %) och 1 Mosebok (9 ggr, 12 %). Dessa tre böcker i Gamla testamentet utgör alltså 75 % av alla hänvisningar, medan 24 böcker inte citeras alls

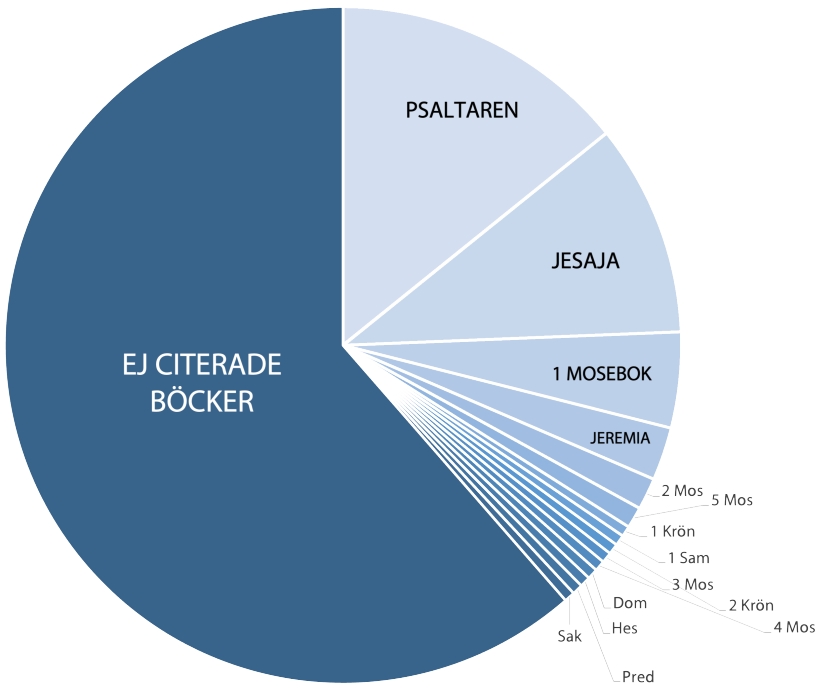
---

³⁰ Med allusion åsyftas här antingen ett direkt, eller nära ordagrant citat av en text utan referens (se en liknande definition i Richard B. Hays, *Echoes of Scripture in the Gospels* [Waco: Baylor University Press, 2016], 28; jfr idem, *Echoes of Scripture in the Letters of Paul* [New Haven: Yale University Press, 1989], 10), eller att en hel bibelberättelse ligger till grund för ett drama eller liknande, utan referens. I några fall där en bibelberättelse som återfinns i flera bibelböcker återberättas utan referens har endast ett bibelställe noterats för att inte felaktigt påverka den totala statistiken. Är oklarheten signifikant för resultatet påpekas detta i analysen.

³¹ Antalet böcker i Gamla testamentet beror självfallet på vilken kyrklig tradition som åsyftas, men då fokus här är på tre protestantiska frikyrkor beaktas inte böcker som i denna tradition klassas som apokryfa eller pseudepigrapha (för en översikt över Gamla testamentes kanons tillkomst, se David M. Carr, "Canonization in the Context of Community: An Outline of the Formation of the Tanakh and the Christian Bible," sidorna 22–64 i *A Gift of God in Due Season: Essays on Scripture and Community in Honor of James A. Sanders*, redigerad av Richard D. Weis och David M. Carr [Sheffield: Sheffield Academic, 1996]).

(Jos; Rut; 2 Sam; 1–2 Kung; Esra; Neh; Ester; Job; Ords; Höga v; Klag; Dan; Hos; Joel; Am; Obad; Jona; Mik; Nah; Hab; Sef; Hagg; Mal). Noterbart är att till de böcker som inte citeras hör Rut, Job och Klagovisorna, böcker som nämndes ovan som potentiellt relevanta i kristider. Inte heller är berättelser om tro i diasporan framträdande (Est; Dan).

Utifrån den mest använda boken – Psaltaren – kan konstateras att av dess psalmer används totalt 18 (Ps 147 används 4 ggr; Ps 23 och 119 förekommer 3 ggr var; Ps 40, 95 och 139 förekommer 2 ggr var).

Figur 1: *Citat och allusioner ur Gamla testamentet*

Figuren visar andelen av böcker ur Gamla testamentet som hänvisas till (15 av 39) respektive inte hänvisas till (24 av 39), samt procentuell fördelning av antal citat och allusioner per bok (här motsvarar de 28 citaten ur Psaltaren cirka 37 % av den ljusblå tårtbitens totalt 76 citat eller allusioner till Gamla testamentet).

Noterbart är också att protestpsalmen är starkt underrepresenterad. Endast två av de citerade psalmerna har tydliga inslag av protest. Ps 39 (vv. 5–8) används i en predikan för att underbygga en tes: vissheten att vi alla kommer att dö kan verka konstruktivt i den mening att den kan ge nya perspektiv åt livet och rikta bedjaren mot hoppet i Kristus. Ps 59 används i en annan predikan, men mer fragmentariskt som ett exempel på ”Davids bekännelse” och med tolkningen att ”Gud vill hjälpa dig så att du kan göra dessa ord till dina egna ord” (se mer nedan). I relation till att det finns citat och allusioner till bland annat fem tydliga hymner, tre tack-sägelsepsalmer och två vishetspsalmer kan därmed konstateras att det Walter Brueggemann benämner som psalmer relaterade till en förlorad förankring (som kunde tänkas vara överrepresenterade i tider av kris) lyser med sin frånvaro i dessa frikyrkliga konferenser under pandemin 2021.³² Även om hela Gamla testamentet har kanonisk status i de tre samfunden är den funktionella kanon alltså avsevärt mindre vid de tre konferenser som undersöks här.

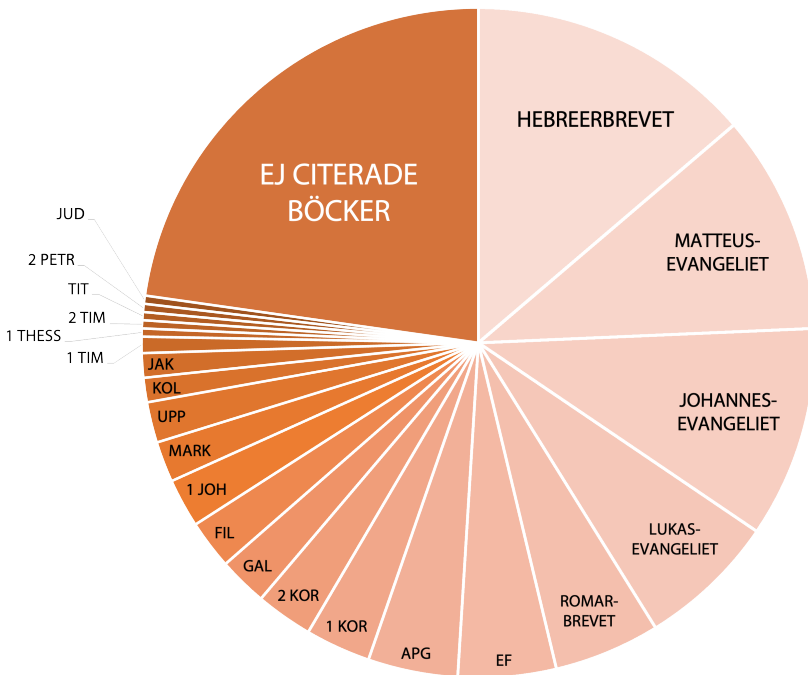
Jämför man dessa citat med antalet citat och allusioner ur Nya testamentet kan följande konstateras: Av Nya testamentets totalt 27 böcker citeras eller alluderas det till samtliga böcker utom till sex mycket korta brev (2 Thess; Filem; 1 Petr; 2 Joh; 3 Joh; Jud). Av de 21 böcker som hänvisas till citeras eller alluderas det mer än fem gånger till 14 av dem.

Tre böcker i Nya testamentet sticker ut: Hebreerbrevet hänvisas till totalt 35 ggr (18 %), Matt 27 ggr (14 %) och Joh 26 ggr (13 %). På fjärde plats är Lukasevangeliet, med 17 hänvisningar (9 %). Som framgår av Figur 2 är spridningen av citat alltså mycket jämnare för Nya testamentet än för Gamla testamentet, och det totala antalet citat betydligt fler (196 jämfört med 76 ur GT).

---

³² Walter Brueggemann, *The Message of the Psalms: A Theological Commentary* (Minneapolis: Augsburg, 1984). Den klassificering av psalmer som används i denna artikel går tillbaka på Hermann Gunkel och Joachim Begrich, *Einleitung in die Psalmen: Die Gattungen der religiösen Lyrik Israels*, 4:e uppl. (HKAT; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1985), samt vidare Claus Westermann, *Praise and Lament in the Psalms* (Atlanta: John Knox, 1981).

Dessa observationer indikerar att Nya testamentet har en särställning i bibelbruket vid de tre konferenserna, samt att Gamla testamentet används mer selektivt. Detta överlappar också med Strawns observationer i relation till predikningar i en amerikansk kontext, där predikningar som utgick från en nytestamentlig text utgjorde 49 % av underlaget, medan endast 21 % utgick från en gammaltestamentlig text. Detta ska jämföras med att 23 % inte utgick från någon bibeltext alls (7 % utgick från en kombination av texter ur Gamla och Nya testamentet).

Figur 2: *Citat och allusioner ur Nya testamentet*

Figuren visar andelen av böcker ur Nya testamentet som hänvisas till (21 av 27) respektive inte hänvisas till (6 av 27), samt procentuell fördelning av antal citat ur böcker som citeras eller alluderas till (här motsvarar de 25 citaten ur Hebreerbrevet cirka 18 % av den ljusblå tårtbitens totalt 196 citat eller allusioner).

I ljuset av att de tre böcker som citeras eller alluderas till mest också överlappar med de böcker som citeras eller alluderas till mest i Nya testamentet (Ps; Jes; 5 Mos; 2 Mos och 1 Mos, i den ordningen) kan också antas att bruket av Gamla testamentet till stor del avgörs av dess bruk i Nya testamentet. Om en text citeras eller alluderas till i Nya testamentet är det alltså mer sannolikt att den också citeras eller alluderas till i de olika samlingarna vid de tre konferenserna. Ett talande exempel är när Matt 12:18–21 läses i en gudstjänst och kommenteras med att ”Jesajas ord bekräftar vem Jesus är”.³³ Det kan också konstateras att de fyra mest populära böckerna i Strawns studie (Psaltaren, 1 Mos, Jesaja och Jeremia, med Psaltaren som klart mest populär) också är de mest populära på de tre konferenserna.³⁴

Sammantaget verkar det finnas skäl att också här se en första indikation på språkdöd. Men att en sådan preliminär slutsats skulle innebära en diakron utveckling behöver problematiseras. Statistiken här har nämligen också signifikanta likheter med en studie av populära predikotexter som genomfördes av *The British Weekly* år 1896, och som David Bebbington hänvisar till i sin beskrivning av den evangelikala biblicismen.³⁵ Här är nämligen tre fjärdedelar av citaten från Nya testamentet (jfr grafen ”Gudstjänster” i Tabell 1 nedan), och de tre mest populära GT-böckerna är Psaltaren, 1 Mos och Jesaja. Vidare är de böcker som aldrig citeras Klag, Obad, Mik, Nah, Hab, Sef, Fil och 2–3 Joh, böcker som inte heller citeras vid de tre konferenserna.³⁶

I ljuset av detta är det snarare framför allt Hebreerbrevets framskjutna plats i relation till evangelierna och Romarbrevet (som låg i topp hos *The*

---

³³ En sammanställning av (troliga) GT-citat och allusioner i NT finns i till exempel NA28, under rubriken ”Loci citati vel allegati”.

³⁴ Strawn, *Old Testament*, 33. Hos Strawn är däremot antalet böcker som inte citeras lägre – endast sju böcker. En sannolik förklaring till detta är dock att Strawns underlag var avsevärt större (totalt 879 predikningar).

³⁵ Bebbingtons definition av biblicism – tron att ”all spiritual truth is to be found in its pages” (*Evangelicalism*, 12) – kan med fördel kompletteras med Josefsen, *Liv och över nog*, 188, som definierar det som ”en ambition att låta Bibeln vara normerande, en inriktning mot att lära, liv och erfarenhet ska formas av Bibeln, och att Bibeln används argumentatoriskt”.

³⁶ Bebbington, *Evangelicalism*, 13.

British Weekly) som framstår som en avvikelse. En del av denna dominans kan förstås i ljuset av att Torpkonferensen hade Hebr 6:12 som tematext som lästes vid varje gudstjänst, då det är från Torpkonferensen som de flesta av de övriga citaten från Hebreerbrevet kommer. Det kan också här nämnas att Hebreerbrevet (tillsammans med Uppenbarelseboken, som inte har någon statistiskt framskjuten roll i materialet) historiskt har varit bland de mest populära i Pingströrelsen.³⁷

Om hänvisningsfrekvens och urval av Gamla testamentets texter preliminärt ska förstås i termer av språkdöd antyder dessa observationer – med reservation för att *The British Weekly*-studien är över hundra år gammal – att en sådan språkdöd i så fall finns djupare rotad i både evangelikal och pentekostal tradition.

I ljuset av Strawns språkanalogi skulle detta då kunna tala emot språkdöd, det vill säga om ett språks död kännetecknas av att det i huvudsak talas av en äldre generation, men ytterligare analys är nödvändig innan mer långtgående slutsatser kan dras.

FRÅN BERÄTTELSE TILL BAKGRUND

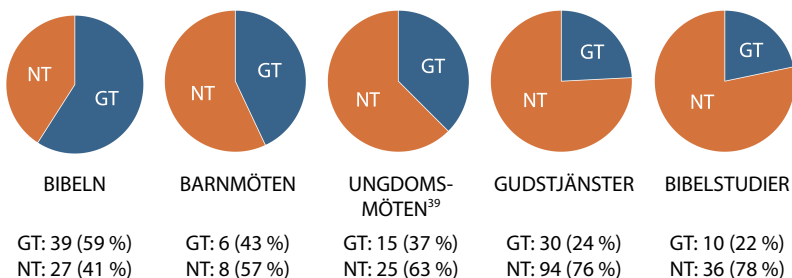
Den kvantitativa kartläggningen ovan behöver ses i ljuset av mer kvalitativa aspekter, vilket relaterar till den tredje delfrågan. Som teoretisk ram för denna analys används här, som nämnts ovan, den av många forskare påvisade generella rörelsen från propositionella till erfarenhetsmässiga trosuttryck,³⁸ Peter M. Phillips analys av digitalt bibelbruk, ställd i dialog med Ulrik Josefssons beskrivning av den tidiga Pingströrelsens bibelbruk och Sören Dalevis studie av urval och texttolkning i barnbiblar.

---

³⁷ Josefsson, *Liv och över nog*, 177, se också n. 42, sida 192 där Josefsson konstaterar att de vanligast förekommande bibelverserna i *Evangelie Härold* var Ps 46:5; 84:8; 86:16; Jes 40:31; 46:5; 55:11; Sak 4:6; Matt 25:1–13; Rom 8:31; Hebr 13:13; och Upp 5:13; 19.

³⁸ För en ingående översikt där flertalet olika terminologiska kategoriseringar av denna rörelse beskrivs och utvärderas, se Peter M. Phillips, *The Bible, Social Media, and Digital Culture* (New York: Routledge, 2020), 1–5.

Efter en presentation av de teoretiska utgångspunkterna presenteras analysresultatet i relation till tre åldersgrupper: *barn* (jfr ”Barnmöten” i Tabell 1), *ungdomar* (jfr ”Ungdomsmöten” i Tabell 1), samt *vuxna* (jfr ”Gudstjänster” och ”Bibelstudier” i Tabell 1; hit räknas också seminarier).

Tabell 1: *Fördelning mellan citat och allusioner till Gamla och Nya testamentet, presenterad i relation till mötestyp samt sorterad efter uppskattad ålder på målgrupp.*

FRÅN LÄRA TILL TERAPI?

Med utgångspunkt i det Christian Smith och Melinda Lundquist Denton kallat för moralistisk terapeutisk deism (MTD) kan den generella rörelsen mot erfarenhetsmässiga trosuttryck som nämnts ovan förstås i termer av *terapeutiska* tolkningsmodeller, i synnerhet bland unga.⁴⁰ Så-

³⁹Till denna kategori räknas också Nyhemsveckans Kidz+.

⁴⁰Se särskilt Christian Smith och Melinda Lundquist Denton, *Soul Searching: The Religious and Spiritual Lives of American Teenagers* (Oxford: Oxford University Press, 2005). Detta överlappar därmed med beskrivningen av en rörelse mellan ”religion” och ”spiritualitet” som diskuteras ibland annat Paul Heelas och Linda Woodhead, *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality* (Malden: Blackwell, 2005), samt idem (red.), *Religion in Modern Times: An Interpretive Anthology* (Oxford: Blackwell, 2000). Enligt Heelas och Woodhead kännetecknas det de kallar ”old faith” av en tydligare betoning på en transcendent gud, medan ”new spiritualities” snarare karaktäriseras av sökandet av ”a god within” (2, se också den klargörande illustrationen på sida 3). Dessa paradig ska dock inte förstås i ett evolutionärt perspektiv, utan som i hög grad samexisterande, men intressant är att de nämner den karismatiska kristenheten som ett tydligt exempel på en erfarenhetsorienterad religion som ”combines a belief in the authority of the Bible and a biblical ethic with an emphasis on the importance of powerful and intensely-felt experience of God as Holy Spirit” (3). Om detta, se också Meredith B. McGuire, *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life* (Oxford: Oxford University Press, 2008).

som den definieras av Smith och Denton vilar MTD på fem grundläggande trossatser:⁴¹

- 1) En Gud existerar som har skapat och ordnat världen och vakar över mänskligt liv på jorden;
- 2) Gud vill att människor ska vara goda, snälla och rättvisa mot varandra, så som Bibeln och de flesta av världens religioner lär;
- 3) det centrala målet med livet är att vara lycklig och känna sig tillfreds med sig själv;
- 4) Gud behöver inte vara särskilt involverad i ens liv, förutom när Gud behövs för att lösa något problem; samt
- 5) goda människor kommer till himlen när de dör.

Fokus är alltså inte främst på vad eller vem man tror, utan hur man lever sitt liv. Generellt betonas moral och etik framför metafysik i en rörelse som kan beskrivas som ”från ’jag tror att’ till en praktisk tro som passar en terapeutisk agenda”.⁴² Utifrån dessa observationer, som bland annat relateras till Abby Days studerade rörelse från det hon kallar en *teocentrisk* (jfr propositionell) till en *antropocentrisk* (jfr terapeutisk)⁴³ tro analyserar Peter M. Phillips bibelinteraktion genom att studera tjugo listor över en sjuårsperiod (2012–2019). Analysen visar bibelversers popularitet på digitala bibelplattformar. Särskilt fokus läggs på de två största plattformarna, *YouVersion* och *BibleGateway*, där Phillips kan studera popularitet i relation till användares anteckningar (”Annotation”), betoningar (”Highlights”), och favoritmarkeringar (”Favouriting”). Två slutsatser kan lyftas fram som särskilt relevanta för denna artikel.

Det första har att göra med det mönster som framträder när de tre kategorierna av interaktion slås samman. Föga förvånande i ljuset av Figur 1–2 ovan är att av de tolv mest populära texterna är åtta från Nya testamentet (i popularitetsordning: Fil 4:13; Rom 12:2; Joh 3:16; Rom 8:28; Fil 4:6; 2 Tim 1:7; Fil 4:8; Matt 6:33) och endast fyra från Gamla tes-

⁴¹ Phillips, *The Bible*, 93. Alla översättningar från engelskan är mina egna, om inget annat anges.

⁴² Phillips, *The Bible*, 4.

⁴³ Abby Day, *Believing in Belonging: Belief and Social Identity in the Modern World* (Oxford: Oxford University Press, 2011).

tamentet (Jer 29:11; Ords 3:5; Ps 23:4; Jos 1:9),⁴⁴ men noterbart är att den stora majoriteten av dessa verser har tydligt antropocentriska, praktikorienterade och terapeutiska drag. Phillips analys visar att attityd och moraliskt handlande återkommande är i fokus (se t.ex. Rom 12:2; 2 Tim 1:7; Fil 4:8; Jos 1:9), att verserna tenderar att vara skrivna antingen i jag-form eller med ett direkt tilltal, och att de dessutom ofta saknar en explicit referens till Gud eller Jesus (Ps 23:4; Matt 6:33; Fil 4:8, 13).⁴⁵ I de fall där en sådan referens finns – då till Gud / Herren, aldrig till Jesus – intar Gud ofta en slags biroll: Gud blir en

gudomlig butler, som har satt saker i rörelse och sedan står vid sidan av medan individer ordnar sina liv genom att förvandla sina sinnen. Med andra ord är individerna i centrum av den terapeutiska rörelsen – vad de väljer att fokusera på är av betydelse, snarare än vad Gud har gjort eller hur Gud/Jesus/Anden har ingripit.⁴⁶

Thomas Turner fångar detta metaforiskt när han föreslår att dessa verser kommer att fungera närmast som ett läkarrecept: ”Ta Jeremia 29:11 några gånger med ett glas vatten och ring mig dagen efter. Jag tror att du kommer känna dig bättre”.⁴⁷ Materialet visar alltså en tydlig dominans av terapeutisk interaktion, där det propositionella förhållningssättet endast syns i Joh 3:16 (”Så älskade Gud världen att han gav den sin ende son, för att de som tror på honom inte skall gå under utan ha evigt liv”). Phillips påvisar att detta är en faktisk förändring över tid genom att jämföra Googlesökningar på Joh 3:16 – som var den enskilt populäraste texten på 1900-talet – med sökningar på Jer 29:11 (”Jag vet vilka avsikter jag har

---

⁴⁴ Phillips, *The Bible*, 60–62.

⁴⁵ Avsaknaden av tydliga referenser till Jesus skulle också kunna förstås som ett tecken på sekularisering, så Magnus Malm, *Som om Gud inte finns: En bok om sekularisering* (Skellefteå: Artos & Norma, 2015).

⁴⁶ Phillips, *The Bible*, 71. Se till exempel ”Vi vet att Gud på allt sätt hjälper dem som älskar honom att nå det goda ...” (Rom 8:28); ”Gud har inte gett oss modlöshetens ande utan kraftens, kärlekens och självbesinningens” (2 Tim 1:7); ”Jag ska ge er en framtid och ett hopp” (Jer 29:11); ”Gör er inga bekymmer” (Fil 4:6); ”Herren, din Gud, är med dig i allt vad du gör” (Jos 1:9).

⁴⁷ Thomas Turner, ”Stop Taking Jeremiah 29:11 Out of Context”, *Relevant Magazine*, 3 sept 2020, online: <https://relevantmagazine.com/faith/stop-taking-jeremiah-2911-out-context/>.

med er, säger Herren: välgång, inte olycka. Jag skall ge er en framtid och ett hopp”), som alltså toppar listorna i Phillips undersökning. Sett över tid, från 2004–2019, konstaterar Phillips att sökningar efter Joh 3:16 följer ett tydligt mönster. De överlappar med kyrkoårets texter och blir närmast ett förutsägbart EKG, medan Jer 29:11, som tydligt övertar första-platsen runt 2008 (som för övrigt är samma år som *YouVersion* grundas), inte uppvisar någon sådan regelbundenhet.⁴⁸

Efter att ha gjort en distinktion mellan extensivt bibelbruk (här representerat av Googlesökningar) och intensivt bibelbruk (representerat av anteckningar, betoningar, och favoritmarkeringar) konstaterar Phillips att det framför allt är i det extensiva bruket som Joh 3:16 behåller en framskjutna plats, medan Jer 29:11 (och t.ex. Fil 4:13) dominerar i det senare. Utifrån detta drar han följande slutsats:

Om Jeremia 29:11 snarare än Joh 3:19 blivit Bibelns offentliga nyckelbudskap kan det föreslås att vi har (åter)skapat en (för)ny(ad) förståelse av kristendomen som i högre utsträckning bygger på Ignatius förståelse av kristendomen som ’läkedom för sjuka själar’ eller ’ett botemedel för odödlighet’. Vissa kommer att se detta som en positiv omstrukturering av kristendomen som rör sig bort från en evangelisk propositionell tro.⁴⁹

Phillips noterar dock att den propositionella tron inte försvinner helt, faktum är att den i stället är dominerande när bibelverser delas på sociala medier. Sett i ljuset av det terapeutiska intensiva bibelbruket menar Phillips att detta indikerar att den levda tron är ”propositionell när det kommer till teologi, men terapeutisk när det kommer till innehåll”.⁵⁰

Det som tycks hända är att när människor inte observeras överlappar deras [bibel]bruk (”performance”) med MTD eller erfarenhetskristendom, men när människor är mer aktiva i sitt sociala delande, när de visar upp

---

⁴⁸ Se Figur 4.2 i Phillips, *The Bible*, 86, jfr 88.

⁴⁹ Phillips, *The Bible*, 113. Här kan nämnas att Phillips försöker undvika en värdering av terapeutisk förståelse som på något sätt underlägsen en propositionell förståelse, inte minst i talet om ungas tro, och problematiserar dessutom i viss utsträckning idén om att det skulle vara en ny trend med hänvisning till ungas trosutveckling. Se också fotnot 38 ovan.

⁵⁰ Phillips, *The Bible*, 111.

sin tro (“performing their belief”) tenderar de att spegla en mer propositionell position där tron och det gudomliga har potentiell agens i både den som delars och mottagarens liv.⁵¹

Den andra viktiga slutsatsen relaterar till det som sagts ovan, nämligen att Bibeln i hög utsträckning interageras med på ett *fragmentiserat* sätt. Med det menas att bibeltexter inte i huvudsak förstås i ljuset av de litterära och historiska kontexter i vilka de återfinns i Bibeln. Se till exempel Jer 29:11. I sitt historiska sammanhang riktar sig versen till ett folk i exil med ett budskap om att Gud har en plan för detta folk, en plan vars uppfyllelse inte bara dröjer (“Först när sjuttio år har gått för Babylonien skall jag ta mig an er och uppfylla mitt löfte att föra er tillbaka hit”, Jer 29:10), utan även villkoras i termer av att det bara är de som ”lyssnade till mina ord” och ”helhjärtat söker efter mig” som omfattas av löftet (vv. 13–19). I Phillips studie blir det dock tydligt att denna litterära och historiska kontext inte alls spelar in. I stället blir versen individualiserad och generaliserad till att fungera terapeutiskt i den bedjandes liv.⁵²

Som ytterligare exempel på denna tendens kan Jeffrey S. Sikers studie av Bibelns digitalisering nämnas. Siker har nämligen påvisat att en av de stora effekterna av att Bibeln läses på skärm är att verser i högre grad tenderar att användas och förstås *kontextlöst* (fragmentiserat), som ”fristående levnadsregler [eng. ’disembodied maxims’], inte helt olikt det man hittar i en lyckokaka” – fritt flytande i ett digitalt utrymme som delas med många andra typer av texter och bilder.⁵³ Detta har inte bara att göra med den grafiska presentationen av bibeltext på digitala skärmar, utan också med att hjärnan processar information på skärmar annorlunda. Forskning har visat att när man håller i en fysisk bok aktiveras fler sinnen som kommunicerar information till hjärnan än vid skärmläsning, och denna aktivering skapar bättre förutsättningar för lagring i långtidsminnet. Med andra ord skapas bättre förutsättningar för en fly-

---

⁵¹ Phillips, *The Bible*, 85.

⁵² Så Phillips, *The Bible*, 71.

⁵³ Jeffrey S. Siker, *Liquid Scripture: The Bible in a Digital World* (Minneapolis: Fortress, 2017).

tande språkförståelse, om vi använder Strawns språkanalogi.⁵⁴ Detta påverkar också förståelsen för sammanhang. Den som läser Bibeln på en digital skärm har ofta svårare att återge saker som *ordningen* på bibelns böcker eller *var i en berättelse* en viss händelse inträffar.⁵⁵ Dessutom är en läsning av Bibeln på skärm i regel förenat med fler distraktionsmoment, vilket enligt Siker gör det svårare att ”fokusera på en enda sak under den relativt långa tid det tar för våra hjärnor att engagera sig i djupläsning, eller för långtidsminnen att formas”.⁵⁶

Det bör dock noteras att i relation till bibelläsning i de tre frikyrkosamfund vars konferenser studeras här, bör en fragmentiserad läsning av Bibeln inte enbart förstås i relation till en mer digitaliserad praktik. Även om ett evangeliskt bibelbruk traditionellt betonar vikten av att samtida tillämpning av en bibeltext är nära sammanbundet med då-budskapet, så att ett studium av då-kontexten är en förutsättning för att förstå Bibelns budskap in i samtiden,⁵⁷ kan noteras att när det gäller till exempel Pingströrelsen är denna tradition inte alls lika stark. Enligt Ulrik Josefsson kan Pingströrelsens bibelbruk snarare beskrivas vara *för-kritiskt transhistoriskt* (”livet här och nu uppfatta[s] som direkt sammankopplat med den verklighet som beskrivs i Bibeln”⁵⁸), med ett stort fokus på erfarenheten och det levda livet (”Läs som det står, tro som det står, gör som det står, så får du det som står”⁵⁹).⁶⁰ I predikningar är Bibeln därför sällan föremål för

⁵⁴ Siker, *Liquid Scripture*, 62–63.

⁵⁵ Siker, *Liquid Scripture*, 63–65.

⁵⁶ Siker, *Liquid Scripture*, 84.

⁵⁷ Se inte minst Gordon Fee och Douglas Stuart, *Att läsa och förstå Bibeln* (Örebro: Libris, 2002); samt flertalet svenska publikationer som företräder delvis olika bibelsyn, men som alla i grunden är överens om då-budskapets centralitet: Seth Erlandsson mfl., *Bibeln: Myt eller sanning?* (Genarp: XP Media, 2014); Mikael Tellbe, *Vad menar vi med att Bibeln är Guds ord?* (Örebro: Libris, 2015); Anders Gerdmars, *Det står skrivet: Bibeltro kontra bibelkritik* (Uppsala: STH Förlag, 2020); eller analysen av John Stott i Per-Axel Sverker, *Frälsningens ord till förändringens tid: Bibel och evangelium i John Stotts teologi* (Örebro: Libris, 2021).

⁵⁸ Ulrik Josefsson, *Liv och över nog: Den tidiga Pingströrelsens spiritualitet* (Skellefteå: Artos & Norma, 2005), 190; jfr 184.

⁵⁹ Josefsson, *Liv och över nog*, 178.

⁶⁰ Josefsson, *Liv och över nog*, 173–197. Mer specifikt beskriver Josefsson den tidiga Pingströrelsens bibelsyn som en ”transhistorisk och restaurationistisk biblicism” (190), se också fotnot 38 ovan, samt Andersson, ”Att pröva förkunnelsen”.

direkt textutläggning utan fyller oftare en bekräftande funktion i relation till ett tema, där Bibeln ”skapa[r] tolkning för och utmaning till den personliga erfarenheten”.⁶¹ Det kan därför förväntas att bibeltexter citeras flitigt, inte minst i vittnesbörd,⁶² samtidigt som själva ordalydelsen sällan är avgörande.

De i regel fragmentariska citaten tas ofta fritt ur minnet, något som Josefsson föreslår indikerar att ”kanske är det så att erfarenheten och tolkningen av Bibelns innehåll var viktigare än bibeltextens lydelse”.⁶³ Här kan också nämnas de i de frikyrkliga traditionerna så populära ”Dagens mannakorn”,⁶⁴ en praktik som synliggör en för denna undersökning nödvändig problematisering av en alltför diakront rekonstruerad förståelse av både MTD och den fragmentariska läsningen av Bibeln. ”Dagens mannakorn” utgörs nämligen av korta bibeltexter tryckta på små lappar som ligger i en ask för dagligt, närmast terapeutiskt, bruk samt memorering. Det som ändå kan konstateras är att den pidginisering av språket som en digital ”manna-interaktion” med Bibeln innebär har förstärkts över tid, inte minst då flera appar går över till att generera en ”dagens vers” via algoritmer som baseras på användarinteraktion. De verser användare gillar mest kommer alltså att synas mest.⁶⁵ Flera bibelläsningsplaner på till exempel *You Version* har dessutom ofta korta tillhörande andaktstexter (”devotionals”) med återkommande fokus på samtida, terapeutisk tillämpning i individens liv. Relaterat till föreliggande undersökning finns ett tydligt exempel på detta i den bibelläsningsplan som tagits fram för läsning i avslutning till Nyhemsveckan och tillgängliggjorts på just *You Version* som en 10-dagarsplan. Här är avståndet mellan då-kontext och nu-kontext i de korta kommentarer som skrivits för varje dag i det närmaste obefintligt. I ljuset av Josefssons resonemang är detta inte nödvändigtvis förvånande, samtidigt kvarstår Phillips konstaterande att ”det verkar märkligt att ... en

---

⁶¹ Josefsson, *Liv och över nog*, 176.

⁶² Josefsson, *Liv och över nog*, 176.

⁶³ Josefsson, *Liv och över nog*, 178.

⁶⁴ ”Dagens mannakorn” finns nu också i digitaliserat format på <https://www.mannakorn.se/>. För mannakorn i Pingströrelsen, se Josefsson, *Liv och över nog*, 177.

⁶⁵ Phillips, *The Bible*, 107.

tradition så genomsyrad av textutläggning och exeges så enkelt har kunnat övertygas av ny teknologi att överge dessa positioner⁶⁶ som relevant för rörelser som identifierar sig som evangelikal.

GAMLA TESTAMENTET FÖR BARN

Hur används då de gammaltestamentliga texterna? När det gäller de tre konferensernas barnmöten framkommer att Gamla testamentet används på två huvudsakliga sätt: 1) berättelser ur Gamla testamentet återberättas; samt 2) en vers ur Gamla testamentes memoreras som minnesvers.

När det gäller återberättandet kan först noteras att det här som regel saknas hänvisning till vilken bibelbok eller vilket kapitel berättelsen är hämtad från. I samtliga fall är det ett fritt, parafraaserande återberättande, ofta i form av ett drama. Bibeltextens lydelse står alltså inte i fokus. Texten läses normalt inte alls, även om enstaka fraser citeras. Innehållet används i stället för att förmedla ett mer övergripande budskap (oftast med förankring i texterna, men inte alltid).

Detta är väl i linje med det Sören Dalevi noterat i sin studie av hur bibeltexter tolkas i två av de mest populära och mest sålda barnbiblarna i Skandinavien; Anne de Vries *Barnens bibel* och Johannes Møllehaves *Bibeln i berättelser och bilder*. Dalevi noterar att berättelserna i regel blir mer tillrättalagda när de framställs i dessa biblar, och han analyserar materialet utifrån fyra tolkningsstrategier:⁶⁷ 1) identifikation; 2) fördömelse; 3) glorifiering; samt 4) alienation.

Av dessa är det framför allt strategi 1) och 3) som återfinns i barnmötena i konferenserna 2021. I ett barnmöte återberättas till exempel händelserna runt uttåget ur Egypten och ökenvandringen med ett fokus på hur hopp kan se ut i hopplösa situationer. Genom framställningen uppmuntras barnen implicit att identifiera sig med Israel (strategi 1), och lita på den Gud som framstår som konsekvent god mot folket (strategi 3).

---

⁶⁶ Phillips, *The Bible*, 104.

⁶⁷ Dessa strategier bygger i sin tur på Mikael Sjöberg [nu Larsson], *Wrestling with Textual Violence: A Case Study of the Jephthah Narrative in Antiquity and Modernity with Special Regard to Gender* (Uppsala: Uppsala universitet, 2004).

Till exempel sägs saker som att ”Gud visar att han bryr sig” och att ”Gud ger folket lagar om hur man ska leva med varandra på ett bra sätt” – ytterst innebär detta att Gud går att lita på för Gud är alltid med – och precis som Israel kan ”vi ... nu också, precis som då” hoppas på Gud och följa Guds vägar (som implicit därmed relateras till lagarna folket fick i öknen). Appliceringen är alltså uppenbart transhistorisk (se Josefsson ovan). Den går varken via explicit omnämnande av Jesus eller Nya testamentet.

Vilka texter är det då som återberättas? I sin studie visar Dalevi att barnbiblar har ett huvudsakligt fokus på Gamla testamentets berättelser: ”den moderna barnbibeln bortser generellt från poetiska texter som Psaltaren eller episteltexter som Pauli brev, till förmån för berättande texter”.⁶⁸ Mer specifikt finns ”i *Barnens bibels* gammaltestamentliga texturval ... två tydliga tyngdpunkter: ... Gamla testamentets början (1–2 Mos [25 av 50, min anm.]) ... och dess mitt (1–2 Sam, 1–2 Kung [15 av 50, min anm.]),”⁶⁹ och på samma sätt finns ”i *Bibeln i berättelser och bilder* ... ett gammaltestamentligt urval med tyngdpunkt i Första och Andra Moseboken. Hela 14 av 21 berättelser ... är från dessa böcker”.⁷⁰ Dalevi konstaterar också att ”det är anmärkningsvärt att notera hur likartat det övergripande urvalet av bibelberättelser är när det gäller Gamla testamentet ... [urvalet] får sägas stödja tesen om en oreflekterad, traditionell barnbibelkanon”.⁷¹

Att en sådan funktionell kanon skulle finnas får också stöd i bibelbruket på barnmötena. Även om underlaget är för litet för att kunna dra några långtgående slutsatser kan konstateras att samtliga berättelser som återberättas mer ingående kommer från 1–2 Mos. I ett barnmöte återberättas till exempel 1 Mos 1:1–2:4a med en återkommande betoning på att det Gud såg var gott, och att när Gud skapade människan såg Gud att

---

⁶⁸ Sören Dalevi, *Gud som haver barnen kär? Barnsyn, gudsbild och Jesusbild i Barnens bibel och Bibeln i berättelser och bilder* (Stockholm: Verbum, 2007), 55. Detta är någonting som han tar hänsyn till i sin egen barnbibel *Barnens bästa bibel* (Karlstad: Votum Förlag, 2020), som inkluderar en rad psalmer (dock inte ur Psaltaren) och på så sätt knyter an till Svenska kyrkans liturgi.

⁶⁹ Dalevi, *Gud som haver*, 57. Övriga 11 är från 4–5 Mos, Jos, Dom, Rut, Jona och Daniel.

⁷⁰ Dalevi, *Gud som haver*, 62. Övriga 7 är från Jos, Dom, 1 Sam (2 st), Ps, Dan, Jon.

⁷¹ Dalevi, *Gud som haver*, 68.

det var ”mycket gott”. Precis som i texten läggs här alltså fokus på människans centralitet i skapelsen, att Gud ”sparat det bästa till sist”, och huvudbudskapet som förmedlas genom berättelsen relaterar till självbild: alla borde få se på sig så som Gud ser på människan (detta illustreras i ett drama genom en ”gudsspegel”).

Det andra sättet på vilket Gamla testamentets texter används är som minnesvers. Mer specifikt introduceras Ps 147:5 som ”dagens bibelord” på samtliga barnmöten på ”Barnens Nyhem”.⁷² Till skillnad mot återberättandet ges här en tydlig referens till kapitel och vers, och texten läses sedan unisont tillsammans med rörelser och bilder (sannolikt som ett didaktiskt hjälpmedel för att underlätta memorering). En ytterligare skillnad mot återberättandet är att här ges inte något sammanhang till versen, inte heller får versen någon förklaring eller applicerande utläggning – versen verkar anses kunna tala för sig själv, någonting som kan tänkas vara i linje med resonemanget kring fragmentiserad läsning ovan (jfr ”Dagens mannakorn”).

Det är också oklart vilken bibelöversättning som används. Sannolikt är det en modifikation av Bibel 2000 (”Vår Herre är stor, hans kraft är väldig, hans vishet är utan gräns”) där man i stället för ”Vår Herre” säger ”Vår Gud” (Nyhemsveckans tema var ”Stor är vår Gud”). Det skulle i så fall bekräfta Josefssons observation om att textens *lydelse* är underordnad tolkningen av textens *innehåll*.

GAMLA TESTAMENTET FÖR UNGDOMAR

Ser vi till bruket av Gamla testamentet på ungdomsmöten kan observeras att ett rent återberättande av gammaltestamentliga berättelser inte är särskilt vanligt. Det förekommer bara i något enstaka fall, och här blir det uppenbart att en delvis annan hermeneutik används. I en gudstjänst återberättas till exempel berättelsen om David och Goliat (därmed fortfarande i linje med Dalevis urvalsobservationer ovan) med fokus på att David ”visste om vad han var skapt till och var bra på och med det beseg-

---

⁷²Jfr Josefsson, *Liv och över nog*, 177, som talar kort om bibelmemorerings bakgrund.

rar han Goliat. Ingen trodde på det, men David trodde. Om jag gör det Gud lagt på mitt hjärta så är Gud med”. Utläggningen fortsätter med en uppmaning att ”titta på vad Gud skapat dig till, vad han lagt ner för gåvor och använd dem ... då går Gud med dig, han går med dig oavsett, men då kan Gud använda dig fullt ut”. Detta har tydliga inslag av det som ovan beskrivits som ett terapeutiskt bibelbruk, och sett till dessa gudstjänster mer generellt är detta ett dominerande bruk. Återkommande är fokus på individen (jfr Days noterade antropocentrism) med Gud som en som ser, hjälper, kämpar för, beskyddar och vandrar nära:

”Gud ser till mig”; ”Gud ser dig i mängden”; ”du är viktig, Gud vill möta dig”; ”Gud vill bära hem dig om du känner att du är ensam och borta från de andra”; ”Gud ser till mina tankar”; ”för Gud är du perfekt skapad och han älskar dig som du är och de felaktiga tankarna är inte från Gud”; ”alla är skapade underbara, unika, med fantastiska egenskaper”; ”Gud ser vad vi kämpar med och finns där för dig”; ”det är fantastiskt att man inte alltid behöver vara stark och perfekt, för Gud är det för oss”; ”Gud hjälpte mig att uppfylla min dröm”

Denna samling citat från Nyhemsveckans ungdomsmöten visar att individen är placerad tydligt i centrum. Gud är framför allt någon som hjälper och ger stöd när det är tufft, och därför finns inte sällan också ett kampmotiv. Vid ett tillfälle sägs till exempel att ”Gud ser vad vi kämpar med och finns där för dig”, följt av ett citat ur först Ps 139:1–4 (utan utläggning eller kontext), som menas visa att ”oavsett vad du möter behöver du inte göra det ensam”, och sedan ur Jes 55:8–9, med förklaringen att ”Gud har högre tankar om oss än vi har, därför behöver vi fylla oss med hans ord”.

Punkterna 2 och 3 i MTD är alltså starka i källmaterialet. Men tron kan svårligen betecknas som deism, eftersom ett konkret ingripande av Gud ofta är förutsatt. I flera fall finns också en betoning på omvändelse, även om synd inte nämns explicit utan i stället talas om i termer av olyckliga omständigheter: ”det är aldrig för sent att komma tillbaka även om man hamnat snett, vi kan ropa till Gud ... då bär Gud oss hem”.

Den transhistoriska appliceringen är också framträdande i källmaterialet. I ett möte läses Jes 55:8–9 med kommentaren ”wow, de vägarna vill

jag gå på, de tankarna vill jag tänka”, och i ett annat möte skapas en parafraas på många bibelord som läses som ett ”brev från Gud till dig”, ”omformulerat så att det låter som att det är faderns kärleksbrev till just dig”, så att ”du förstår att Gud bryr sig om just dig” (bibeltexterna är Ps 139:1–3; 1 Mos 1:27; Apg 17:28; Jer 1:4–5; Ef 1:11–12; Ps 139:15–16; Apg 17:26; Ps 139:14; Jer 31:1; Ps 139:17–18; Jer 33:3; 5 Mos 4:29; Jes 40:11; Upp 21:4; Joh 17:26; Rom 8:31; 1 Joh 4:10; Rom 8:32; 1 Joh 2:23; Rom 8:38–39; Luk 15:7; Ef 4:14–15, i den ordningen). Här finns ytterligare ett exempel på en kontinuitet med Pingströrelsens bibelbruk, som det beskrivits av Josefsson: ”för pingstvännerna var Bibeln kanske främst en relationsbok ... en hälsning från en vän och en inbjudan till samtal”.⁷³

Kärleksbrevsparafrasen illustrerar både den starka terapeutiska inramningen av de gammaltestamentliga texterna och den tydligt fragmentariska läsningen av Gamla testamentet under dessa möten. Ytterligare ett exempel på detta är bruket av Jes 55:8–11, en text som hänvisas till ett flertal gånger men aldrig utläggs i relation till en då-kontext, utan alltid appliceras direkt på lyssnarna. Vid ett tillfälle förklaras att ”Gud vill leda dig på rätta vägar, vattna dig”, för att lite senare konstatera att ”vill vi maximera livet och få det bästa livet ett liv som håller så är Jesus svaret”.

Det mest uppenbara exemplet på en fragmentiserad läsning är när delar av 5 Mos 15:10–11 läses som en motivering till att ge pengar till Nyhemsveckan. Bibeltexten står i ett resonemang om avskrivning av skulder vart sjunde år. I vers nio varnas för att denna cykel inte får innebära att man vägrar att låna ut saker till någon när det sjunde året närmar sig. Dock citeras texten helt utan referens till vare sig skulder, sjuårscykeln eller att mottagarna är fattiga och behövande. De fetstilade orden nedan markerar det som citeras, medan det kursiva är det som utelämnas:

Du skall villigt ge åt honom och ditt hjärta skall inte vara motvilligt när du ger, *ty för en sådan gåvas skull skall HERREN, din Gud, välsigna dig i alla dina verk och i allt vad du företar dig. Fattiga kommer nämligen aldrig att saknas i landet, därför befaller jag dig: Du*

---

⁷³Josefsson, *Liv och över nog*, 178.

skall villigt öppna din hand för din broder, för de behövande och fattiga i ditt land. (5 Mos 15:10–11)

GAMLA TESTAMENTET FÖR VUXNA

När det gäller Gamla testamentets funktion i de mer traditionella gudstjänsterna, samt på bibelstudierna och seminarierna kan fem huvudsakliga typer av bruk observeras: 1) texter ur Gamla testamentet används för att underbygga en argumentation kring antingen en nytestamentlig text eller predikans huvudsakliga ärende; 2) Gamla testamentets texter fungerar som kontext till Nya testamentets texter, som är i fokus; 3) Gamla testamentet citeras fragmentariskt utan utläggning; 4) berättelser ur Gamla testamentet utgör huvudfokus i en predikan; 5) texter ur Gamla testamentet presenteras som minnesverser. Samtliga fem typer beskrivs mer i detalj nedan.

För det första kan alltså noteras att ett vanligt återkommande bruk av Gamla testamentets texter är att låta dem fylla en funktion som stöd till en mer övergripande argumentation. I en predikan om att ”lyfta blicken” citeras till exempel ett antal texter ur Nya testamentet för att visa på hur och varför blicken kan lyftas, och via en generell hänvisning till Psaltaren sägs att Gud ”omger oss på alla sidor” (sannolikt en allusion till Ps 139:5). Detta relateras sedan till en idé om att Guds blick är full av ”kärlek och omsorg”,⁷⁴ att Gud inte ser på ”oss” för att ”bryta ner utan för att bygga upp”.

Vid ett annat tillfälle hänvisas det på ett liknande generellt plan till Psaltaren i en predikan om bön som annars i huvudsak fokuserade en rad nytestamentliga texter, och ytterligare exempel är när Ps 103:15–17 citeras tillsammans med ett flertal texter ur Nya testamentet i en övergripande argumentation om livets utsatthet och förändringsprocesser, eller när en predikan som utlägger Hebreerbrevet hänvisar både till Gamla testamentet mer allmänt, och till Ps 119:76 i synnerhet som ett ord om tröst.

---

⁷⁴Här kan påpekas att psalmens språk i sig inte är entydigt positivt i skildringen av Guds blick. Se till exempel Samuel L. Terrien, *The Psalms: Strophic Structure and Theological Commentary* (Grand Rapids: Eerdmans, 2003), 876.

Till skillnad från den ofta återkommande fragmentariska läsning som noterats ovan pekar dock förkunnaren vid just detta tillfälle på sammanhanget och läser också v. 75, följt av Ps 39:5–8, och understryker utmaningen i att se livet ur ett nytt perspektiv där döden inte är en fiende utan en vän. Slutligen kan nämnas hur berättelsen om Abraham och Sara (med allusion till dödsskuggans dal i Ps 23) används för att visa hur Gud har förmåga att skapa liv, och att detta ytterst pekar på uppståndelsen, eller hur Ps 23 används för att konkretisera Apg 4 och hur Gud ”ge[r] oss kraft och frimodighet mitt i förföljelsen”.

För det andra används Gamla testamentet vid några tillfällen som en mer allmän bakgrund till Nya testamentets texter (ibland explicit som representant för ”gamla förbundets tid”, i kontrast till ”nytestamentliga idéer” som behöver återerövas och ”Jesusformas”). I en predikan blir Israels löfte om att bli till välsignelse som omintetgjorts i exilen en bakgrund till att förstå Guds tempelbygge i Jesus. I en annan utgör 1 Kor 10:1–13 huvudtext, och i utläggningen av den hänvisas det till Israels ökenvandring. I ett sista exempel hänvisas det till 2 Mos 3:1–5 i en utläggning av Apg 2 för att ge kontext till elden som symbol för Guds närvaro och Andens utgjutande. Detta bruk är vanligast förekommande i bibelstudierna, som ovan noterades ha den lägsta andelen citat eller allusioner till Gamla testamentet. I ett bibelstudium utläggs till exempel 2 Kor 4:16–5:10, och eftersom delar av texten tydligt relaterar till Gamla testamentet återberättas delar av dessa berättelser för att förklara den nytestamentliga texten.

På motsvarande sätt fungerar berättelsen om uttåget ur Egypten och ökenvandringen som bakgrund till en utläggning av Hebr 6:11–12, i ett bibelstudium används ett antal texter ur Gamla testamentet (1 Mos 1:1; 3:8; Jes 49:15–16; Jes 63:16) för att belysa Jesu tal om Gud som fader, en fader som inte dömer, samtidigt som ”hoppet ligger i omvändelsen”, och i ett annat bibelstudium citeras ett antal texter ur Gamla testamentet (1 Mos 2:7; Ps 104:30; Hes 37) för att fördjupa bilden av Anden i Apg 2.

Ytterligare ett exempel är när Ps 77:6–11 används som goda tankar som kan förekomma när saker ”inte ordnar sig,” i detta fall med hänvis-

ning till Jesu födelse ”i ett stall bland djur och boskap”, och detta följs av Jes 53:1–5, som läses som bakgrund till talet om korset. Även i några av seminarierna får Gamla testamentet tjäna som bakgrund (i regel citeras dock Gamla testamentet inte alls). I ett seminarium används till exempel 1 Mos 1–3 för att ge en grund till talet om kristet ansvar för klimat, miljö och hållbarhet, medan 1 Krön 16:31–34 används fragmentariskt som exempel på ett framtida hopp.

För det tredje återfinns ett flertal fragmentariska citat, det vill säga texter som läses utan relation till det sammanhang de står i. Dessa verkar dessutom ofta anses vara självförklarande, det vill säga att de inte ges någon utläggning. Ps 40:28 används till exempel för att visa att ”vi kan veta att Gud gör någonting nu också”, Jes 29:18 används i en utläggning om vikten att träna sin blick för att ”känna igen det Gud gör i en tid som vår”, Jes 40:28–31 citeras för att förkunna behovet av vila efter ett slit-samt år, samtidigt som det finns kraft att få från Herren, och i en predikan vävs ett antal texter från Gamla och Nya testamentet ihop i talet om en Gud som är stor och ojämförbar (Jes 40:26–28; Ps 145:3; Ps 66:3–4).

De två tydligaste exemplen på det återkommande fragmentariska bruket är dock användningen av Ps 59:10–11 och 2 Krön 16:9. När det gäller Ps 59:10–11 citeras verserna (som nämnts ovan) som ett exempel på en ”bekännelse” och används som en uppmaning till att just bekänna synd. Det anmärkningsvärda är att det ingenstans i Ps 59 förekommer någon bekännelse eller något som antyder att psalmisten skulle ha syndat – snarare tvärtom! Vers fem innehåller en oskyldighetsförklaring, och detta är ett av de viktiga kännetecknen i de individuella protestpsalmer som Ps 59 tillhör: lidande är inte orsakat av synd, utan av Guds oförklarliga frånvaro.⁷⁵ Det andra exemplet är när 2 Krön 16:9a läses i början av en gudstjänst som en uppmaning att ”Herren ser dig”, men där kontexten ger en ganska annorlunda bild (återigen har jag fetmarkerat det som läses och kursiverat det som utelämnats):

---

⁷⁵Jfr fotnot 24 ovan.

*Vid den tiden kom siaren Hanani till Asa, kungen av Juda, och sade till honom: "Du förlitade dig på kungen av Aram och inte på Herren, din Gud, därför får du inte den arameiske kungens här i din makt. Kushiterna och libyerna hade ju en stor här med mängder av vagnar och ryttare, men eftersom du förlitade dig på Herren gav han dem i ditt våld. **Herrens ögon överblickar hela jorden, för att han skall kunna stärka dem som av hela sitt hjärta håller sig till honom.** Denna gång har du handlat som en dåre, och härnå kommer du alltid att vara i krig. (2 Krön 16:7–9)*

Det fjärde bruket av Gamla testamentet är när predikningar eller bibelstudier använder en gammaltestamentlig text som huvudtext. Tre exempel kan ges. Det första är en predikan om social rättvisa som utlägger Jes 58:6–10. Förkunnaren tar det som uppfattas vara budskapet i Jes 58 i relation till den kontext det först skrevs och omadresserar det via Jesu ord i Matt 25:40 till aktuella utmaningar i samtiden (senare nämns också Apg 4 och Am 5:24):

Har jag och vi som kristenhet ... tappat bort dessa ord? ... Jag tänker på alla som lider av existentiell eller psykisk ohälsa, ... nyfaktigdom, ... den som flytt från sitt land, ... kvinnor som plågats, utsätts för våld ... Vad är det för fasta Gud vill se? ... Att du lossar orättfärdiga bojor, sliter sönder okets rep, befriar de förtryckta. ... Dela ditt bröd med hungrige, ge hemlösa stackare husrum, ser du en naken så klä honom, vänd inte dina egna ryggen! ... Min nästa är den som lider. Den fastan är Gudi välbehaglig, ... den fastan är inte skenhelig, fastan att våga avstå för sin nästas skull, för den som på olika sätt lider.

Det andra exemplet är en predikan som fokuserar Gideon (Dom 6–7) och gör applicerande utläggningar genom att läsa och återberätta berättelsen i flera delar, och det tredje är en predikan som utgår från 1 Mos 2:4b–7 för att utlägga vikten av att vårda skapelsen och leva jordnära. Det sistnämnda argumenteras med hänvisning till den hebreiska ordleken *adam* (människa)–*adamah* (jord). Kapitel tre tolkas sedan som ett exempel på en frestelse att inte stå med båda fötterna på marken: ”ormen lockar att bli som gudar, något annat än man är skapad att vara, här finns roten till våra miljöproblem”.

Det femte och sista bruket är användningen av verser ur Gamla testamentet som minnesverser. Detta noterades också i samband med analysen av bruket av Gamla testamentet i barnmötena, och kopplingen till barn är också uppenbar i detta bruk på de mer traditionella gudstjänsterna. Mer konkret är det på Nyhetsveckans kvällsmöten som Jes 41:13 läses i samband med sången ”Jag är inte rädd”, en sång som i samtliga fall också framförs tillsammans med barn.

Utöver de fem bruk som analyserats ovan kan också observeras att till skillnad från ungdomsmötena är gudstjänsterna inte lika terapeutiskt orienterade. Snarare återkommer de fyra evangelikala kännetecknen som identifierats av Bebbington (se not 20 ovan): *aktivismen* finns tydligt i till exempel betoningar att se till sin nästa, men också – intressant nog – i talet om väntan och förberedelse, som beskrivs som aktiva tillstånd (”tålmod är inte att stå ut utan snarare en handling som vi gör”); *konversionismen* syns i återkommande betoningar på omvändelse, lydnad och i talet om synd (”kom till Jesus och låt honom ta dina synder”; ”berättelsen om Jesus behöver höras på många olika språk i vårt land”); *biblicismen* kan noteras i det att bibeltexter citeras flitigt och som regel utgör grunden för både gudstjänstens inramning och förkunnelse; medan korset – *krucicentrismen* (den minst framträdande betoningen i materialet) – inte i huvudsak omnämns i offertermer (i endast en predikan, som utgår från Hebreerbrevet, beskrivs Jesus ”som mäktig överstepräst som en gång för alla framburit sig själv som offer för alla och alla tider”) utan snarare som en plats för seger: ”Jesus favoritplats är korset. Han älskar att vara där för att han vann den största segern”; ”genom döden vanns en seger”.

I de fall där utläggningarna har terapeutiska tendenser finns dock en avgörande skillnad: där ungdomsmötena i regel betonar att Gud hjälper individen (med i synnerhet självkänsla och självbild, men också genom att ge beskydd och lycka) är fokus i de mer traditionella gudstjänsterna snarare på kollektivet, på församlingen i stort och dess uppdrag: ”Tron kommer ur det Gud säger om oss”; ”Vi behöver höra från Gud vad som är sant om oss”; ”Våga drömma stort, tänka nytt, för Herren är vår trygghet”. Här finns också oftare en mer nyanserad bild av livets komplexitet, kopplat till tankar om överlåtelse och tålmod: ”Jesus frågar oss: ’Vill du

följa mig även när du inte förstår vad jag håller på med?”; ”Gud gör inte det vi tror utan det som är rätt”; ”Vi behöver berätta mer om berättelser när vi håller oss till Gud när saker inte är bra och vi inte förstår vad som händer, att vi litar på honom och på detta bygger vi vår tro”.

I ett fall betonas hur berättelser om smärta kan bli en ”plattform för berättelsen om Guds godhet”, och den aktivistiskt orienterade propositionella tron lyser ofta igenom: ”höga bekännelser är inte svåra när det går bra, utan snarare när saker faller samman”; ”Jesus ger oss verktyg att klara av väntan och ovissheten.” Kontrasten till det mer omedelbara terapeutiska bruket kanske tydligast kan illustreras i det faktum att Jer 29:11 citeras två gånger i gudstjänsterna. Första gången är det inte bara v. 11 som citeras utan också vv. 12–14, tillsammans med en uppmaning att det är ”en hälsning till Guds folk då och idag”, att ”vi lever i en oviss tid, men Gud är vårt hopp och vårt uppdrag är att söka honom trots våra omständigheter”. Andra gången är det i samband med ett vittnesbörd, när personen i fråga fått Jer 29:11 direkt från Gud (jfr mannaorden ovan), men att trots detta blev det först sämre innan det blev bättre. Kontrasten till antropocentrismen syns också i de utläggningar som betonar att det inte är människan, utan Jesus som ska vara i centrum: ”vi är en rörelse som inte vill synas själv, utan Jesus”.

SAMMANFATTNING

Analysen visar att i olika åldersgrupper kan olika bruk av Gamla testamentet observeras. På barnmöten används Gamla testamentet framför allt genom återberättande av berättelser ur 1–2 Mos och som enstaka minnesverser, medan på ungdomsmöten citeras Gamla testamentet mer fragmentariskt och ofta inom ramen för ett terapeutiskt perspektiv med individen i fokus.

På de traditionella gudstjänsterna fick i några enstaka fall gammaltestamentliga berättelser utgöra huvudtext, men oftast var det även här fragmentariska citat för att underbygga ett större resonemang som i huvudsak relaterade till Nya testamentets texter och på bibelstudier och seminarier utgjorde Gamla testamentet framför allt en kontextualiserande bakgrund i utläggningar av nytestamentliga texter. Delfråga tre är därmed besvarad.

FRÅN PROTEST TILL FÖRTRÖSTAN

Den sista aspekten av analysen av bruket av Gamla testamentet – som svarar mot delfråga fyra – tar inte sin utgångspunkt i citat ur eller allusioner till Gamla testamentet. I stället fokuseras innehållet i den tonsatta bönen. I Strawns undersökning noterades att de sjungna bönerns utformning också hade relevans för frågan om Gamla testamentets livskraft. Den tonsatta bönen intar också en central plats i samtliga av de tre konferenser som studeras här och då i huvudsak på möten som kan sägas vara av typen gudstjänst (det vill säga inte seminarier och bibelstudier). Därför blir det möjligt att, likt Strawn, analysera hur urvalet av lovsånger i dessa gudstjänster relaterar till urvalet av lovsånger i Bibelns lovsångsbok Psaltaren.⁷⁶ En jämförelse med Psaltaren kan också motiveras av två andra faktorer: 1) Psaltaren är den bok i Gamla testamentet som citerats överlägset mest på de tre konferenserna; 2) Psaltaren har historiskt haft en tongivande plats i den kristna kyrkans bibelbruk (till exempel binds den ofta samman med Nya testamentet i böcker som delas ut i evangeliserande syfte).⁷⁷ Reformatorn Martin Luther föreslog i sin inledning till översättningen av Psaltaren att i Psaltaren har

allt som står i hela Bibeln på det skönaste och kortaste sätt blivit sammanfattat och gjorts till en antologi eller handbok. Det är som om den helige Ande själv hade gjort sig mödan att sammanställa en kort bibel [*eine*

---

⁷⁶ I denna analys definieras *lovsång* som ”tonsatt bön” (se Davage, *7 myter*, jfr Ellen Vingren, ”Lovsångsledaren – en ’prayer intercession’: En kvalitativ studie av lovsångens innebörd och lovsångsledarens uppgift hos åtta lovsångsledare i Sverige” [Masteruppsats; Ansgar: Ansgar Teologiske Høgskole, 2018]; kontra Sune Fahlgren, ”Från blandad kör till lovsångsteam: Historiska och teologiska perspektiv på frikyrkliga sånggrupper”, sidorna 23–76 i *Med skilda tungors ljud: Körsång och gudstjänstspråk*, redigerad av Stephan Borgehammar [Skellefteå: Artos & Norma, 2013], som snarare fokuserar på form och beskriver det han kallar för ”lovsångsteamet” som ett ”nypentekostalt körskap”), och används synonymt med psalm. När jag talar om typer av sånger relaterar det då inte till tonsättning eller framförandeform utan till innehåll, i linje med hur Psaltarens psalmer i regel klassificeras inom bibelvetenskapen (se fotnot 32 ovan). Valet att benämna Psaltarens som en lovsångsbok grundar sig i dess hebreiska titel *sepher tehillim* (lit. ”lovsångernas bokrulle”).

⁷⁷ För en översikt, se till exempel bidragen i ”Part V: History of Interpretation and Reception: A Sampling” samt ”Part X: Practicing the Psalms” i William P. Brown (red.), *The Oxford Handbook of the Psalms* (Oxford: Oxford University Press, 2014).

Kleine biblia] och exempelbok om kristenheten eller alla heliga, för att den som inte kan läsa hela bibeln ändå här ska få nästan hela innehållet i en liten bok.⁷⁸

Utifrån ett sådant analogt förhållande mellan Psaltaren och Bibeln blir det intressant att studera huruvida urvalet av lovsånger under de tre konferensernas möten uppvisar något som skulle likna det Strawn kallat för en ”stark lovprisningsläsning”. En språkdöd i relation till Psaltarens psalmer skulle kunna indikera en mer långtgående språkdöd för Gamla testamentet i stort.⁷⁹

För att ge jämförelsen ytterligare kontext används samma kategorier som den undersökning som genomförts av Towner.⁸⁰ Mer specifikt analyserade Towner 211 lovsånger från fem sångböcker i amerikansk, protestantisk tradition som publicerats mellan 1985–2002.⁸¹ Givet att dessa innehöll parafraaser på Psaltarens lovsånger och alltså naturligt hade en väsentlig överlappning med dessa, medan de lovsånger som studeras här snarare är fristående kompositioner, kommer klassificeringen av de senare att bli något annorlunda och inte helt överlappande. Jag har därför valt att i redogörelsen nedan slå ihop följande former, då en distinktion inte kan motiveras utifrån det undersökta materialet: individuell och kollektiv protest utgör nu kategorin ”protestpsalm” medan hymner, sionssånger och tronbestigningspsalmer nu tillsammans utgör kategorin ”hymner”.

Sångerna har här klassificerats utifrån de inslag som ansetts vara dominerande i respektive sång. En kategorisering av en lovsång som förtröstanspsalm har till exempel gjorts om sången kännetecknats av (vilja till) överlåtelse och tillit till det Guds beskydd som finns i Guds närhet oavsett livets omständigheter, en kategorisering som kungapsalm har

---

⁷⁸ Den svenska översättningen är hämtad från Carl Axel Aurelius, *Detta löfte gäller alla: Företal till Bibeln* (Stockholm: Artos, 2010), 49.

⁷⁹ Jfr Strawn, *Old Testament*, 48.

⁸⁰ W. Sibley Towner, ”Without Our Aid He Did Us Make’: Singing the Meaning of the Psalms”, sidorna 17–34 i *A God So Near: Essays on Old Testament Theology in Honor of Patrick D. Miller*, redigerad av Brent A. Strawn och Nancy R. Bowen (Bowen: Penn State University Press, 2003).

⁸¹ Towner, ”Without Our Aid”, 19–20.

gjorts om lovsången innehåller tongivande inslag av bekännelse av Jesus som kung, seger, kamp, regerande och/eller rike, medan en kategorisering som vishetspsalm har gjorts om lovsången har ett didaktiskt anslag i talet om till exempel det kristna livet, identiteten eller skapelsen. Vidare har jag, till skillnad från Towner, jämfört procentsatser i stället för direkta tal, då det ger en mer rättvisande bild av relationen mellan de olika sångkorpusen. De direkta talen är dock redovisade inom parentes i Tabell 2, där en sammanställning av analysens resultat ges.

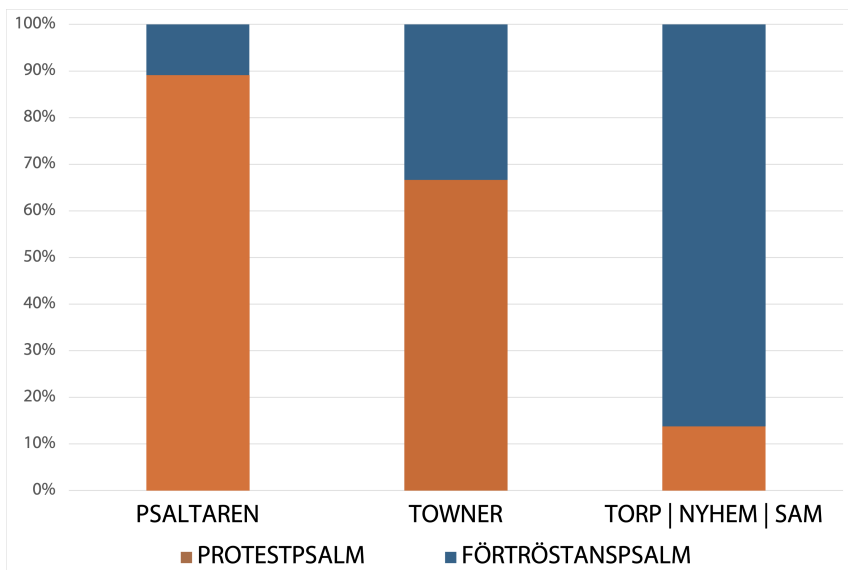
	PSALTAREN	TOWNER	SNITT	TORP NYHEM SAM	SNITT
Protestpsalm ⁸²	41 % (61)	20 % (43)	0,5	4 % (7)	0,1
Hymn	22 % (33)	42 % (89)	1,9	30 % (47)	1,4
Tacksägelsepsalm	9 % (14)	9 % (19)	1,0	11 % (18)	1,2
Kungapsalm	6 % (9)	3 % (7)	0,3	11 % (18)	1,8
Vishetspsalm	6 % (9)	6 % (13)	1,0	10 % (16)	1,7
Förtröstanspsalm	5 % (8)	10 % (21)	2,0	25 % (40)	5,0
Domsprofetia	5 % (7)	2 % (3)	0,4	0 % (0)	0,0
Välsignelsepsalm	2 % (3)	2 % (4)	1,0	0 % (0)	0,0
Historisk psalm	2 % (3)	1 % (2)	0,5	2 % (3)	1,0
Psalliturgi	2 % (3)	5 % (10)	2,5	7 % (12)	3,5

Tabell 2: *Former för den tonsatta bönen* (samtliga siffror har avrundats till närmaste heltal, utom snittsiffror, som redovisas med en decimal).

En initial kartläggning av de lovsånger som förekommer i de 57 studerade filmklippen visar att det sjungs 103 unika sånger totalt 161 gånger. Två former dominerar tydligt: Hymnen utgör 30 % av alla tonsatta böner, och förtröstanspsalmen utgör 25 %. Lägst hamnar domsprofetian, välsignelsepsalmen, den historiska psalmen och protestpsalmen, samtliga under 7 %, med domsprofetia och välsignelsepsalm på 0 %.

Jämförs denna fördelning med Psaltaren å ena sidan och Towner å andra sidan kan tre signifikanta förändringar observeras: Psaltarens tongivande protest (41 %), som halverats i frekvens hos Towner, har nu nästan helt försvunnit (4 %). Samtidigt har den ökande betoningen på förtröstan

⁸² I Towners studie inkluderas även botpsalmer i denna kategori.

Figur 3: *Internt förhållande mellan protestpsalmer och förtröstanspsalmer*

som noterats hos Towner (10 %, jfr. Psaltaren 5 %) förstärkts ytterligare. Strawns starka ”lovprisningsläsning” har här alltså snarare blivit en stark ”förtröstansläsning”. Möjligen är dessa två förändringar relaterade till varandra, så att förtröstanspsalmen ersatt protesten – tagit protestens plats (se Figur 3) – men underlaget tillåter inte någon säker korrelation utan kan bara ge en preliminär indikation. Det som däremot kan konstateras är att protestpsalmen är starkt nedtonad, trots att de tre konferenserna ägde rum under en pandemi som medfört stor nöd och ett lidande som inte enkelt kan förklaras i termer synd och skuld.⁸³ I relation till det som Walter Brueggemann kallar för ”den kostsamma förlusten av protesten”⁸⁴ kan noteras att det därmed saknas en viktig del av det gam-

⁸³ För relationen mellan dessa, se David Willgren, ”A Canonical Taming of Suffering: On How Paratextual Activity Reshapes the Relationship Between God and Human in Psalm 71”, sidorna 96–115 i *God and Humans in the Hebrew Bible and Beyond: A Festschrift for Lennart Boström on his 67th Birthday*, redigerad av idem (Sheffield: Sheffield Phoenix, 2019).

⁸⁴ Walter Brueggemann, ”The Costly Loss of Lament”, *J/SOT* 36 (1986), 57–71.

maltestamentliga språket; det språk som specifikt adresserar mänskligt lidande, orättvisa och gudsfrånvaro.

Generellt kan också observeras att kungapsalmer ökat i popularitet, där inte minst individualiserade tolkningar av kollektiva bibliska berättelser återfinns, det vill säga att Gud strider för och befriar den individ som sjunger lovsången. Detta skulle då utgöra en ytterligare förstärkning av den terapeutiska tendens som observerats i bruket av Gamla testamentet på ungdomsgudstjänster. Även psalmliturgier har ökat markant, det vill säga psalmer som beskriver eller inbjuder (Gud eller människa) till deltagande i den gemensamma liturgin. Detta tycks indikera en idé om en direkt koppling mellan Guds närvaro och framförandet av lovsång som förtjänar ytterligare forskning, då det faller utanför denna studie.⁸⁵ Sammantaget har härmed delfråga fyra fått ett tydligt svar.

GAMLA TESTAMENTETS LIVSKRAFT

I denna artikel ställs frågan om vilken funktion Gamla testamentets texter har i gudstjänster och seminarier vid EFK:s Torpkonferens, Pingsts Nyhemsvecka och SAM:s årskonferens. Utifrån den kartläggning och analys som gjorts för att besvara de fyra delfrågorna kommer här avslutningsvis det övergripande syftet att adresseras, nämligen frågan om Gamla testamentets livskraft. Är Gamla testamentet döende utifrån det undersökta källmaterialet?

De fyra faktorer som Strawn presenterat blir här relevanta att återvända till: 1) språkdöd kännetecknas av en återpidginisering; 2) språkdöd innebär ofta att bara en äldre generation talar språket flytande; 3) språkdöd är rimlig att anta om tydliga kreoler utvecklats; 4) språkdöd innebär en förlust av kunskap.

När det gäller återpidginisering har materialet visat att Gamla testamentet citeras och alluderas till mycket selektivt – endast fyra böcker

---

⁸⁵ Här kan särskilt nämnas Ellen Vingrens pågående avhandlingsprojekt vid Enskilda Högskolan Stockholm, samt Vingren, ”Lovsångsledaren”.

hänvisas till mer än fem gånger, medan den stora majoriteten inte används alls. Dessutom användes verser ur dessa böcker återkommande utan hänvisning till det sammanhang i vilka de stod, utan snarare som kontextlösa fraser och ord. Endast i undantagsfall uppvisades någon större förmåga till flytande gammaltestamentiska.

Däremot kunde inte någon tydlig tendens till att språket bara talades av en äldre generation påvisas. Materialet visade snarast en motsatt tendens. Sett i ljuset av Bebbington och Josefssons beskrivningar av tidiga evangelikala och pentekostala rörelser kunde dock en möjlig konsekvens över tid konstateras i relation till både urval och bibelbruk som kräver en omformulering av slutsatsen om återpidginisering. Den tentativa slutsatsen blir i stället att dessa rörelser snarare verkar ha utvecklat tendenser till kreoler där de gammaltestamentliga texterna som språk inte talas på sina ursprungliga dialekter, utan har anpassats till andra, samtida mer dominerande språk.

En utveckling av kreoler kunde också observeras framför allt på ungdomsmöten där de återkommande överlappningarna med moralistisk terapeutisk deism i bruket av Gamla testamentet indikerade en liknande anpassning av texternas budskap till ett dominerande språk (där MTD var en viktig beståndsdel, men inte den enda)⁸⁶ vars framväxt också relaterade tydligt till en allt större digital interaktion med Gamla testamentets texter.

Slutligen kan konstateras att det faktum att Gamla testamentet inte får något större utrymme på dessa tre konferenser, vilket ytterst innebär en förlust av kunskap. Återkommande verkar Gamla testamentets värde bestämmas av Nya testamentet, där relationen mellan de två är mer av kontrast (som bakgrund eller som representant för ett gammalt förbund) i de traditionella gudstjänsterna än i barnmötena och ungdomsmötena. Där har gränsen mellan Gamla och Nya testamentet snarare suddats ut.⁸⁷

---

⁸⁶ För en kort översikt över generella karaktärsdrag för detta språk, som inkluderar moralisk intuition, materiella intressen, och värden som mångfald, pluralism och tolerans, se också Davage, *Gamla testamentet*, 115–119.

⁸⁷ Det kan noteras här att detta också är tydligt i Dalevis egen barnbibel, *Barnens bästa bibel*. Mikael Larsson, ”Lustfylld folkbildning för nya generationer”, *Svensk Kyrkotidning* 8 (2021), 249–

Vidare kommer stora delar av Gamla testamentet inte alls till tals. Till exempel finns inte protesten med vare sig i textutläggning eller i tonsatt bön, och bibeltexter som ger ett språk för sjukdom och lidande på både individuell och kollektiv nivå, det vill säga situationer som överlappar med pandemierfarenheter, berörs inte alls. Det kan naturligtvis finnas många förklaringar till detta, men en möjlig sådan är att det saknas kunskap om dessa texters relevans.⁸⁸ I så fall är det ett tydligt tecken på att Gamla testamentet är döende.

Hypotesen om pidginisering som föreslagits i inledningen kan anses ha fått stöd, även om denna pidginisering alltså inte kan anses vara ett nytt fenomen, utan någonting som har präglat bibelbruket i dessa tre rörelser över tid. Ytterst blir detta då kanske ett tecken på att Gamla testamentet, som distinkt språk, redan har dött. Det har inget egenvärde, utan likt en patient som är uppkopplad mot livsuppehållande behandling är dess livskraft vid de tre studerade konferenserna helt avhängig relationen till Nya testamentet.

250, konstaterar till exempel att texterna i Dalevis barnbibel framträder ”som en organisk helhet, där sambanden inte skrivs på näsan utan får upptäckas av läsaren” (249).

⁸⁸ För fler områden där Gamla testamentet har viktiga bidrag, se Roland Spiuth, ”Gamla testamentet och systematisk teologi om det kristna livet,” *HYBRID 1* (2023): 84–105, särskilt sidorna 99–107.